

דרכים בארגון הוראת החינוך הגופני

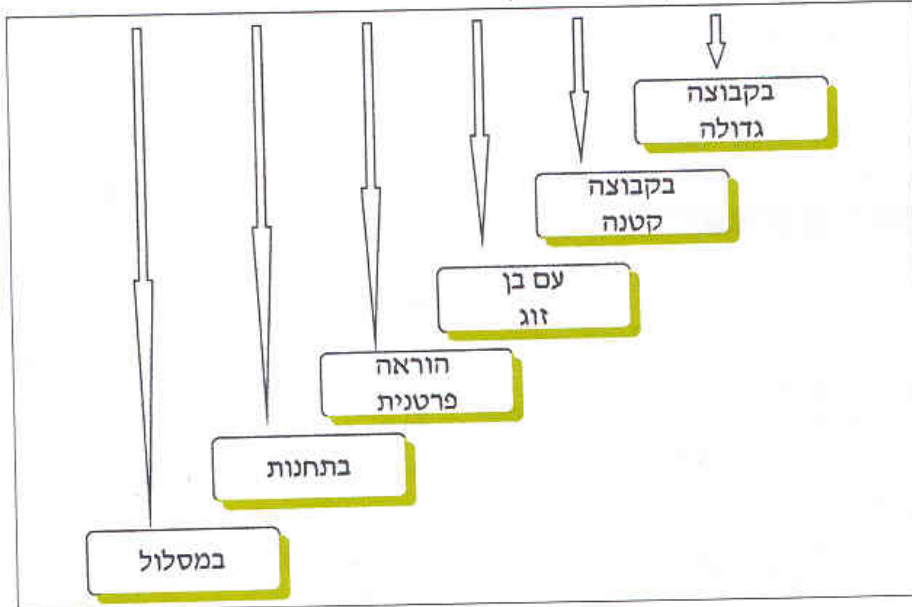
בחישובן בכל דרך הוראה הוא המשוב: כיצד ועל-ידי מי הוא ניתן, וכיצד מתבצעת ההערכה.

קיימות ארבע דרכים עיקריות לארגון ההוראה-למידה של החינוך הגופני (איור 2):
 למידה בקבוצה גדולה (הטרונגנית)

האמצעים הטכניים.

אפיון הילדים. בבחירת דרך ההוראה המורה צריך להתייחס לאפיון הילדים ולצרכיהם, כמו גם להבדלי הרמות ביניהם. **יעדי למידה** מתייחסים לתחומים השונים: גופני, חברתי, ריגושי, הכרתי.

איור 2: דרכים לארגון הוראת החינוך הגופני

- למידה בקבוצות קטנות
- למידה עם בן-זוג
- למידה פרטנית.
- כמו כן קיימות שתי דרכים נוספות, שהן טכניקות בעיקרן ומשמשות בעיקר לתרגול:
- טכניקות למידה בתחנות.
- טכניקות למידה במסלול.

ארגון דרכי ההוראה-למידה למידה בקבוצה גדולה (הטרונגנית)

למידה בקבוצה היא הצורה הנפוצה ביותר. המורה עומד לפני התלמידים ומלמד את החומר באמצעות מתן משימות ותרגילים. בדרך זו המורה הוא הדומיננטי, ושליטתו במתרחש בשיעור היא מרבית. המורה הוא המתכנן היחיד, והוא קובע את קצב הלמידה.

אופי החומר הנלמד. האם החומר פרטני או קבוצתי? כיצד ללמד את החומר? באיזה צורת תקשורת (דיבור, הדגמות, תצוגות וכו')? כיצד מתקדם הילד משלב לשלב? מי מחליט מתי לעבור שלב?

אופי השיעור. יש להתייחס שלושת סוגי השיעורים: לימוד, תרגול ואימון.

האמצעים הטכניים. יש להתחשב בסביבה הלימודית ובגורמים הטכניים כגון מרכיב הזמן בשיעור, הצידוד, האקלים ואתרי הלימוד. גורם נוסף שיש להביאו

מבוא

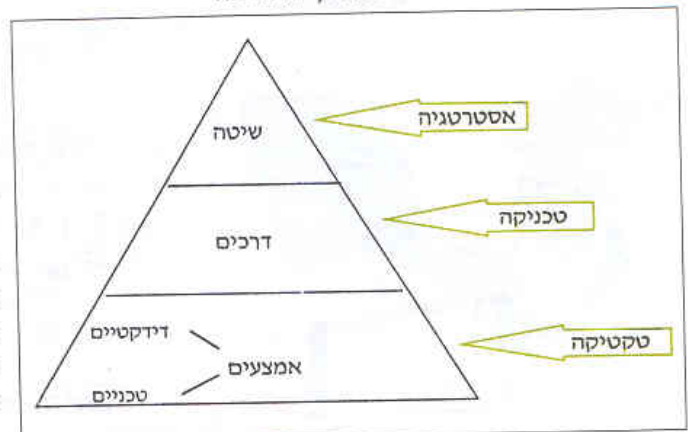
בתהליך ההוראה קיימים שלושה מרכיבים: **שיטות** (אסטרטגיות), **דרכים** (טכניקות) ו**אמצעים** (טקטיקות) (איור 1). רצוי להבחין בין שלושת המרכיבים, כדי שדרכי ההוראה שנגעסוק בהן תהיינה ברורות. השיטות (אסטרטגיות) מתייחסות לתורת ההוראה, והן עוסקות ברמה הפילוסופית. המאמר דן בדרכים השונות להוציא אל הפועל את השיטות. לכל דרך הוראה יש האמצעים הדידקטיים והטכניים שלה.

בדרכי ההוראה השונות (טקטיקות) אנו מתייחסים למערכת הרחבה והכוללת של ארגון תהליכי הוראה-למידה, הכוללים את הסגנון שלפיו נלמד את הקצאת הזמן, את ארגון הלומדים, את ארגון הסביבה ואת דרך ההערכה. דרכי ההוראה צריכות להתאים לנושא הלימוד.

ההבחנה בין אסטרטגיה, דרך הוראה, שיטה וסגנון אינה תמיד ברורה (חן, 1987; מוסטון, 1990; רינק, 1985). חשוב להדגיש שסגנונות הוראה (מוסטון, 1990) מתייחסים להחלטות הנוגעות לתהליך ההוראה-למידה, מי מקבל את ההחלטות ומתי הן מתקבלות. קיימים גורמים אחדים המשפיעים על בחירת דרך ההוראה:

- אפיון הילדים
- יעדי הלמידה
- אופי החומר הנלמד
- אופי השיעור (לימוד, תרגול, אימון)

איור 1: מודל של מרכיבי תהליך ההוראה

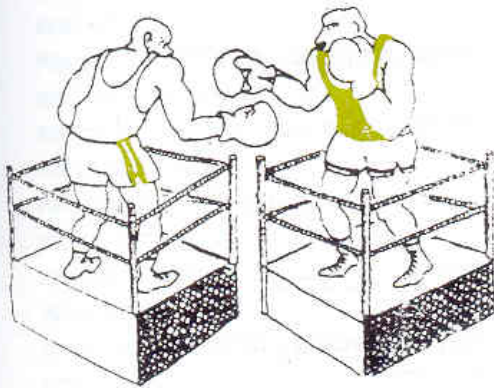

* מנחה להוראה במכללה לחינוך גופני ולספורט ע"ש זימן במכון וינגייט

במבנים שונים.
משוב והערכה - מתמקדים בפעילות הקבוצה, בהשתלבות היחידים בה ובהערכת התוצר הקבוצתי.
אופי השיעור - לימוד, תרגול ואימון.

למידה עם בן-זוג

הילדים בשיעור מאורגנים בזוגות. המורה בוחר את משימות הלימוד או שנותן רעיונות כלליים. האחריות לביצוע מועברת לילדים. הם מלמדים זה את זה ונותנים משוב על הביצוע, אך יכולים גם להיות יריבים זה לזה. המורה מעורב כל הזמן: הוא מתכנן את החומר וקובע מתי להתקדם בו.

סגנונות ההוראה - סגנון הדדי ותרגול.
חומר הלימוד - משתנה.
הקצאת הזמן - בהתאם לאופי המשימה הנלמדת.
ארגון הסביבה והלומדים - בזוגות לפני המורה.
משוב והערכה - ניתנים על-ידי המורה ועל-ידי בן-זוג.
אופי השיעור - לימוד ותרגול.

למידה פרטנית (יחידנית)

ההנחה היא שלכל ילד תכונות ייחודיות, ולכן צריך לתת לכל אחד להתקדם לפי יכולתו (חן, 1978). הילד פעיל באופן עצמאי, בתוכן ובקצב המתאימים לו ושנקבעו על-ידו או על-ידי המורה.

הפרט מרגיש שהוא יכול, ואף מצופה ממנו, לקיים מגע של שיתוף פעולה עם הזולת, משפיעה הקבוצה השפעה חיובית על המשתתפים בה" (שירן, 1975).
סוגי הקבוצות:

□ **קבוצת שיתוף** - קיים תיאום, שיתוף ותקשורת בין הלומדים לשם השגת המטרה. ההרכב בדרך כלל קבוע (קבוצות ספורט).

□ **קבוצת ארגון** - הקבוצה מוקמת לצורך מנהלי. הפעילות אינה מותנית בפעילותם הלימודית של יתר הלומדים בקבוצה. ניתן להרכיב קבוצות על-פי כמה עקרונות שיפורטו בהמשך.
 מספר המשתתפים בכל קבוצה - כשלושה עד שמונה ילדים. בקבוצה קטנה יש ליחיד

סגנונות ההוראה - סגנון הפקודה וסגנון התרגול. יש שימוש רב בהסברים ובהדגמות.

חומר הלימוד - אחיד לכולם ונבחר על-ידי המורה. יש אפשרות שכל ילד יתרגל בקצב שלו.

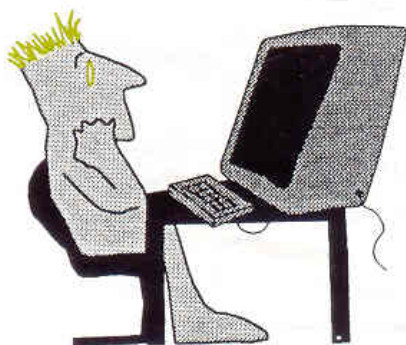
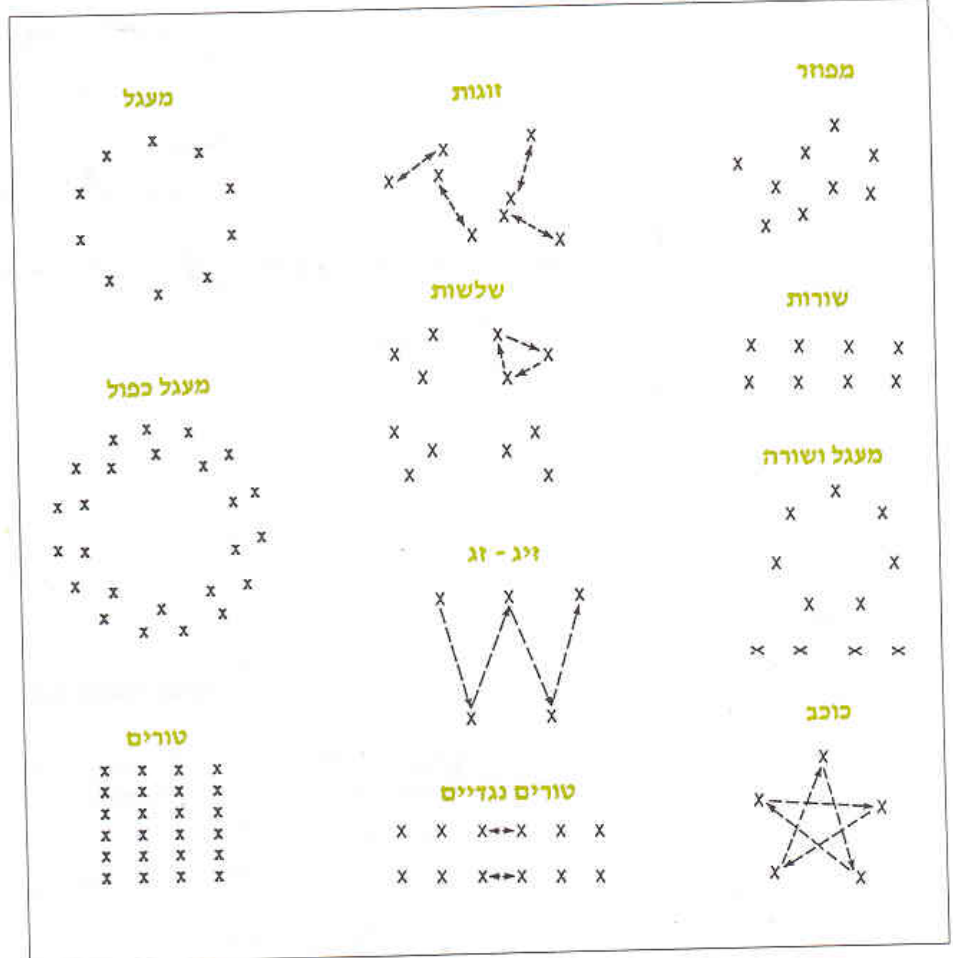
הקצאת זמן - כולם לומדים אותו חומר באותו פרק זמן.

ארגון הסביבה והלומדים - קבוצה גדולה המסודרת לפני המורה במבנים שונים: שורות, טורים וכ"ו (ראה **איור 3** - מבנים לארגון הלומדים).

משוב והערכה - המורה נותן משוב והערכה במהלך הפעילות. ההערכה באה לידי ביטוי במבחני הישגים.

אופי השיעור - בדרך כלל שיעור לימודי.

איור 3: מבנים לארגון הלומדים

ביטוי רב יותר, אך בקבוצה גדולה מספר פעולות הגומלין בין חברי הקבוצה רב יותר.

סגנונות ההוראה - סגנון הכילול, הגילוי המונחה והממוקד וחשיבה חלופית.
חומר הלימוד והקצאת הזמן - משתנים בהתאם לנושא הלימוד.
ארגון הסביבה והלומדים - קבוצת ילדים

למידה בקבוצות קטנות (שיתוף וארגון)

הנחת היסוד מבוססת על הצורך החברתי של הילדים והצורך בשיתוף בין הילדים. הקבוצות נבנות לצורך פעילות במישחקי הספורט השונים או לצורך ארגוני ייחודי של הפרט הוא תרומתו החשובה ביותר לפעילות הקבוצה שהוא חבר בה. כאשר

שהילדים עוברים ברצף. בדרך כלל מבצעים את המטלה בכל תחנה עשר פעמים. ניתן להוציא כמה ילדים בו-זמנית. אפשר למדוד את זמן הפעילות במסלול כולו, וכך יהיה מעקב אחר התוצאות. המורה דומיננטי בבחירת הפעילות. יונאט (1970) מציג דוגמאות למסלולים בכושר גופני (ראה איור 6 בעמ' הבא).

סגנונות ההוראה: סגנון התרגול, הבדיקה העצמית והכילול.

חומר הלימוד: המורה בוחר, אך הילד רשאי לקבוע את דרגת הקושי.

הקצאת זמן: קצב אישי.

ארגון הסביבה והלומדים: ארגון קבוע עם דרגות קושי שונות. יעילות הארגון חשובה לניצול יעיל של הזמן בשיעור ולמניעת המתנה בתור.

משוב והערכה: ניתן על-ידי המורה או כבדיקה עצמית.

אופי השיעור: לימוד, תרגול ואימון.

למידה במסלול

המסלול כולל רצף של פעילויות שנעשות בזו אחר זו, בדרך כלל בקצב מהיר.

דרך זו מתאימה בעיקר לתרגילי כושר גופני ולשליטה במיומנויות בתנאי לחץ. מניסיוני למדתי שלמידה במסלול מהווה אתגר לילדים בכל הגילים (מצורפות כמה דוגמאות).

ניתן לבנות כמה סוגי מסלולים:

א. מסלול לתרגול המיומנות - בונים מסלול ובו רצף של פעילויות שכבר נלמדו. הילדים עוברים מתחנה לתחנה במסלול. אפשר להרכיב את המסלול ממיומנויות שונות. שרייבר (1986) מציג דוגמה למסלול בכדורעף (ראה איור 4).

ב. מסלול לימודי (למידה טרונית): בונים מסלול שמורכב מתרגילי הכנה ללימוד מיומנות מסוימת. המסלול בנוי ממיומנות אחת, ויש בו הדרגה במעבר מתחנה לתחנה. קוד (1976) מציג מסלולים לפי שלבים בהתעמלות (ראה איור 5 בעמ' הבא).

ג. מסלול של כושר גופני: בונים מסלול

סגנונות ההוראה - סגנון הבדיקה העצמית, הכילול, הגילוי ועיצוב תכנית אישית.

חומרי הלימוד - עשירים ומגוונים. יש לבנות תכנית הדרגתית וחלופית. נעשה שימוש רב בכרזות, כרטיסיות ובאמצעי הוראה נוספים (שקפים, סרטים וכו').

הקצאת זמן - מערכת השעות גמישה. הזמן המוקצב לביצוע משימות מושפע מקצב הלימוד של כל תלמיד ומאופי המטרה הלימודית. המורה צריך לאבחן את רמת הילד, להתאים לו חומר, להפנותו לחומרי העשרה ולעקוב אחר התקדמותו. ישנה אפשרות שהילד יקבע בעצמו את קצב ההתקדמות.

ארגון הסביבה הלימודית - הארגון יהיה גמיש. יש שימוש במרכזי פעילות.

משוב והערכה - יש לתכנן מערכת של אבחון ומשוב בלתי-פוסקים. ההערכה מתמקדת בעבודת היחיד ועוקבת אחרי שלבי התקדמותו.

אופי השיעור - לימוד ותרגול.

למידה בתחנות

דרך זו דומה ללמידה בקבוצות קטנות בכך שיש צורך במבנה קבוצתי כדי להשיג מטרות מסוימות. ההבדל הוא שהמטלות של כל קבוצה שונות. הקבוצה היא בדרך כלל קבוצת ארגון. דרך-הוראה זו מתאימה ללימוד מיומנויות, אולם בעיקר היא מתאימה לתרגול. בדרך זו מוטלות על הילדים כמה משימות שונות בו-זמנית ובמקומות שונים באולם או במגרש. לאחר זמן מסוים הקבוצה עוברת לתחנה הבאה. המורה בוחר את המשימות ומתאים את דרגת הקושי לילדים בכל תחנה.

יש צורך להכין כרטיסיות וכרזות מתאימות, ובהן הסברים ואיורים על הפעילות שיש לבצע בתחנה. מקובל שהמורה נמצא במהלך השיעור ליד התחנה שבה מתרגלים את החומר החדש שנלמד, או ליד תחנה שיש בה בעיית בטיחות.

סגנונות ההוראה: סגנון התרגול, הבדיקה העצמית, הכילול והגילוי.

חומרי הלימוד: רבים ומגוונים. יש שימוש רב בכרזות ובכרטיסיות.

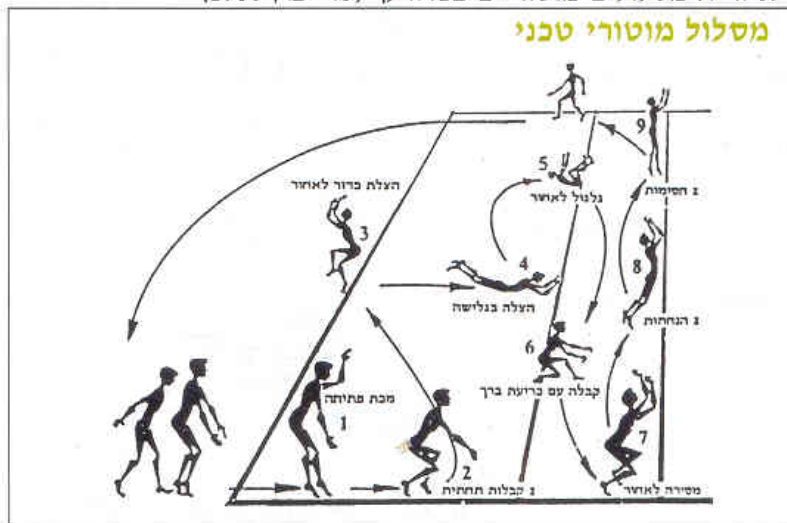
הקצאת זמן: מותאם לאופי הפעילות.

ארגון הסביבה והלומדים: הארגון יהיה גמיש ובמבנים שונים.

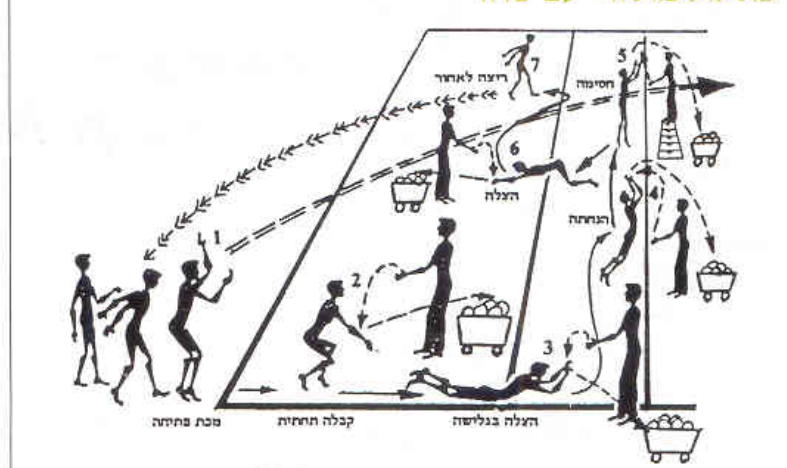
משוב והערכה: המורה נותן משוב תוך כדי הפעילות.

אופי השיעור: לימוד, תרגול ואימון.

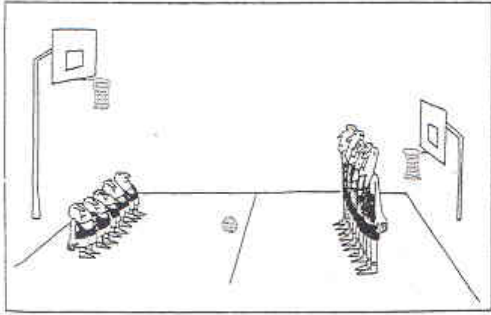
איור 4: מסלולים מוטוריים בכדורעף (שרייבר, 1986)

מסלול מוטורי עם כדור

פיצול ניתון להרכיב קבוצות
 (להוראה בקבוצות קטנות, עם בן-זוג, בתחנות)

1. שליטה בחומר - הקבוצה מאורגנת על-פי השליטה בחומר הלימוד.
2. סיוע - המגמה היא סיוע של תלמיד טוב לתלמיד חלש.
3. הישג - הקבוצה מאורגנת על סמך תוצאות מדודות.
4. תחרות - הלומדים מתחרים זה בזה.
5. עניין - הקבוצה מאורגנת על יסוד העניין שהלומדים מגלים בתוכני הלמידה.
6. אהדה - הקבוצה מאורגנת על יסוד האהדה שהלומדים רוכשים זה כלפי זה.

מקורות

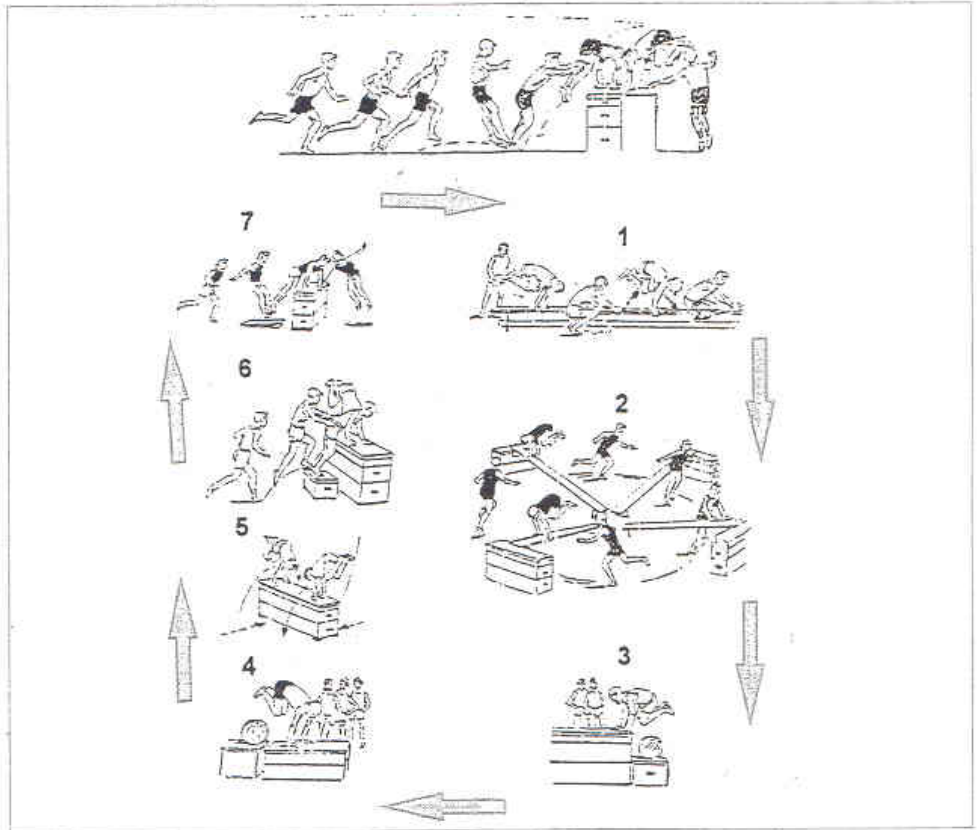
- חן, ד. שמיר, א. (עורכים). (1978). תכנון פיתוח ויישום תכניות לימודים. יחידה 8. תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
- יונאט, א. (1970). אימון מחזורי. נתניה: מכון וינגייט.
- שוויד, י. (1990). תכניות לימודים עקרוניות ותהליכים. נתניה: מכון וינגייט.
- שרייבר, נ. (1986). כך נלמד כדורעף. תל-אביב: חיש.
- שרמן, ע. (1982). חינוך גופני: תכנון יישום והערכת. נתניה: מכון וינגייט.
- שרן, י. (1975). הוראה בקבוצות קטנות. ירושלים: שוקן.

Koch, K. (1976). *Gronschultornen Gratin*. Band 13.

Mosston, M. (1990). *The Spectrum of Teaching Styles: From Command to Discovery*. New York: Longman.

Rink, J.E. (1985). *Teaching Physical Education for Learning*. ST. Louis: Mosby.

איור 5: מסלול לימודי בהתעמלות - קפיצת מפנה פנים על ארגז (קוך, 1976)

איור 6: מסלול בכושר גופני - אימון מחזורי (יונאט, 1970)

